

Műszeres analitika I. Kromatográfia alapjai

Dr. András Melinda

**DEBRECENI
EGYETEM**

Elválasztási módszerek

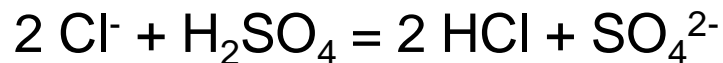
1) Fázis-átalakulással járó módszerek

➤ Tömeg szerinti elemzés (gravimetria)

➤ Elektrogravimetria

➤ Gázfejlődéssel járó elválasztások:

Halogenidek, CO_3^{2-} meghatározás

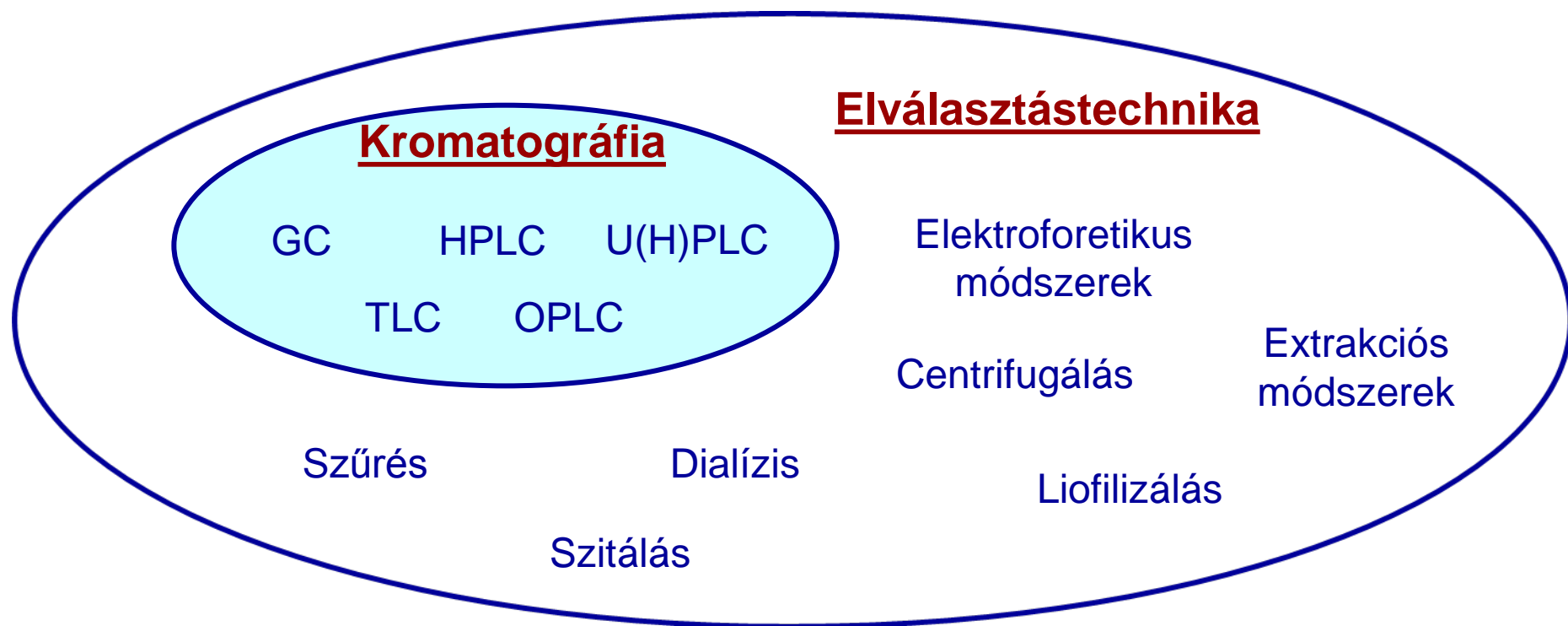

2) Extrakciós módszerek

3) Kromatográfia

4) Elektroforetikus módszerek

Elválasztási módszerek

Ajánlott irodalom

Fekete Jenő:

Folyadékkromatográfia elmélete és gyakorlata

Fekete Jenő, Kormány Róbert, Fekete Szabolcs:

Modern folyadékkromatográfia

Kremmer Tíbor - Torkos Kornél:

Elválasztástechnikai módszerek elmélete és gyakorlata

Lloyd R. Snyder, Joseph J. Kirkland, John W Dolan:

Intruduction to Modern Liquid Chromatography Third Edition

Fekete Jenő, Kormány Róbert, Fekete Szabolcs:

A folyadékkromatográfia fejlesztési irányai

Gyors folyadékkromatográfia, HILIC 2014, Merck Kft

www.sepscience.com , www.chromatographyonline.com/john-w-dolan

Kromatográfia

- Megoszláson alapuló fizikai elválasztási eljárás.
- Az elválasztandó komponensek két fázis között eltérően oszlanak meg.
- Elválasztás egyensúlyok sorozatán valósul meg.

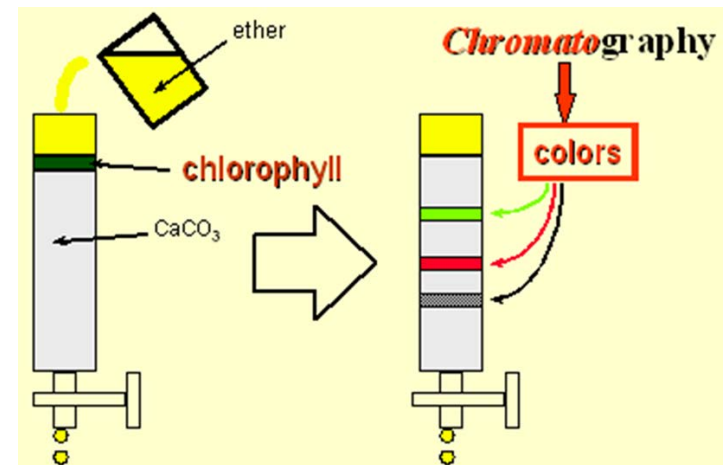
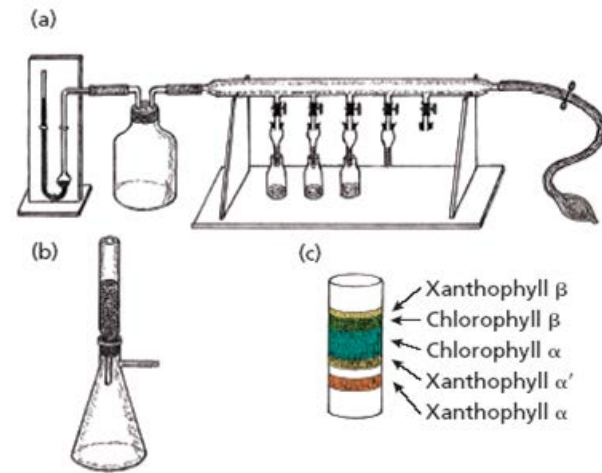
A kromatográfia a többfokozatú, nagy hatékonyságú, dinamikus elválasztási módszerek gyűjtőneve. Az elválasztandó komponensek egymással érintkező két fázis között oszlanak meg: ezek egyike az állófázis (szilárd, folyadék), a másik pedig a mozgófázis (gáz, folyadék, szuperkritikus folyadék), amely meghatározott irányban halad.

Kromatográfia története

1903 Cvet orosz biológus kísérlete

M.S. Tswett

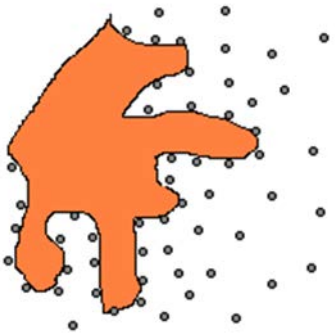
Kromatográfia története

- 1903 Cvet, növényi festékek elválasztása
(chromos = szín; graphia = írás)
- 1938 VRK (vékonyréteg kromatográfia)
- 1941 Martin - Synge, megoszlásos kromatográfia
(1952 Nobel-díj)
- 1952 Martin - James, gázkromatográfia
- 1965 gélkromatográfia
- 1969 HPLC

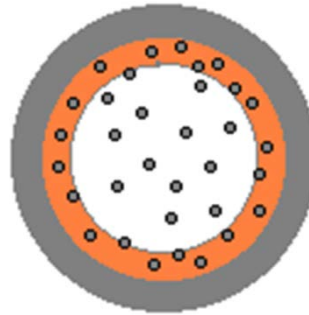
Kromatográfiás módszerek csoportosítása

A szorpciós folyamat szerint:

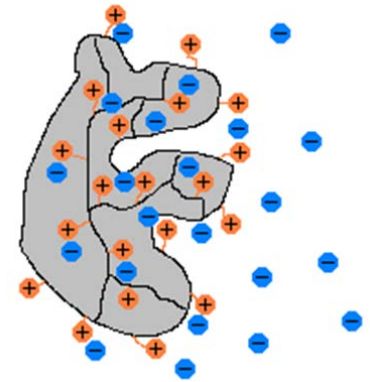
➤ Adszorpció

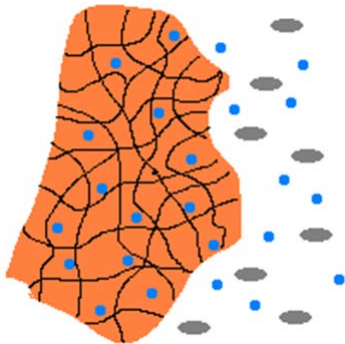
➤ Abszorpció (megoszlás)

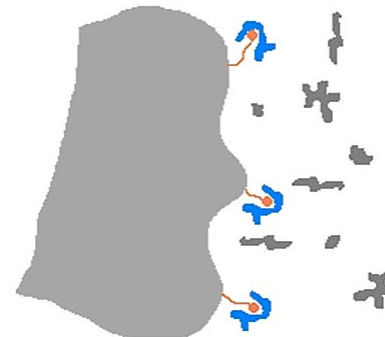
➤ Ioncsere

➤ Méret szerinti kizárás (gél)

➤ Specifikus kölcsönhatások (affinitás)

Kromatográfiás módszerek csoportosítása

A fázisok halmazállapota szerint:

Mozgófázis (eluens)	Állófázis	
	szilárd	folyadék
Gáz (GK)	GSK <i>adszorpciós GK</i>	GFK <i>megoszlásos GK</i>
Folyadék (LK)	FSK <i>adszorpciós LK</i> <i>ioncserés krom.</i> <i>gélkromatográfia</i>	FFK <i>megoszlásos LK</i>
Szuperkritikus folyadék		SFK <i>megoszlásos SFK</i>

Kromatográfiás módszerek csoportosítása

A fázisok halmazállapota szerint:

Csoportosítás	Állófázis	Elválasztástechnikai módszer
Gázkromatográfia (GC) mozgófázis: gáz	- szilárd - szilárd fázison megkötött folyadék	Gáz-szilárd kromatográfia (GSC) Gáz-folyadék kromatográfia (GLC)
Szuperkritikus fluid kromatográfia (SFC) mozgófázis: szuperkritikus fluidum	- szilárd	Szuperkritikus fluid kromatográfia (SFC)
Folyadékkromatográfia (LC) mozgófázis: folyadék	- szilárd fázison megkötött folyadék - szilárd - szilárd - szilárd - szilárd - folyadék	Folyadék-szilárd kromatográfia (LSC) Papírkromatográfia (PC) Vékonyréteg kromatográfia (TLC) Ionkromatográfia (IC) Gélkromatográfia (SEC, GPC) Folyadék-folyadék kromatográfia (LLC)

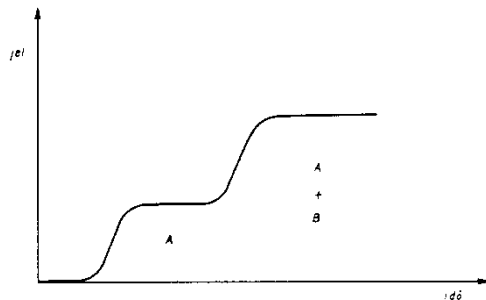
Technikai elrendezés szerint:

- Oszlop
- Sík
  - vékonyréteg (VRK=TLC Thin Layer Chromatography)
  - papír (PK=pc Paper Chromatography)
- Hagyományos
- Műszeres

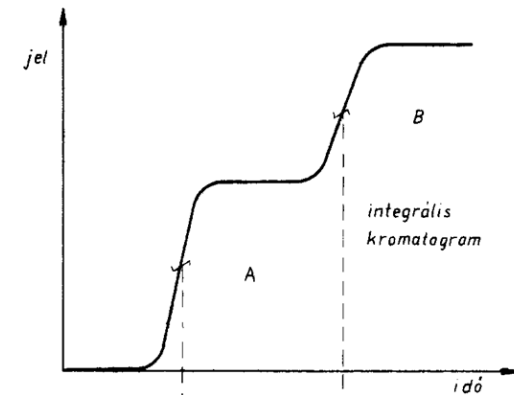
Kromatográfiás módszerek csoportosítása

Megvalósítás formája szerint:

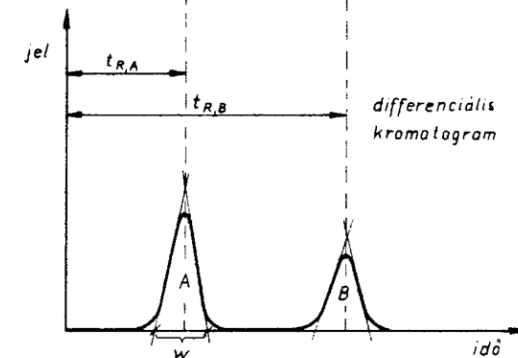
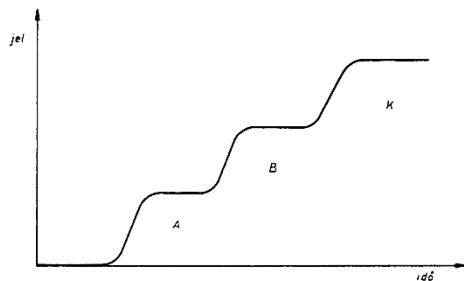
➤ Frontális

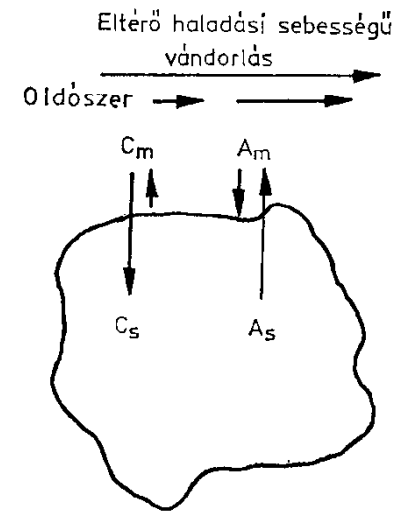
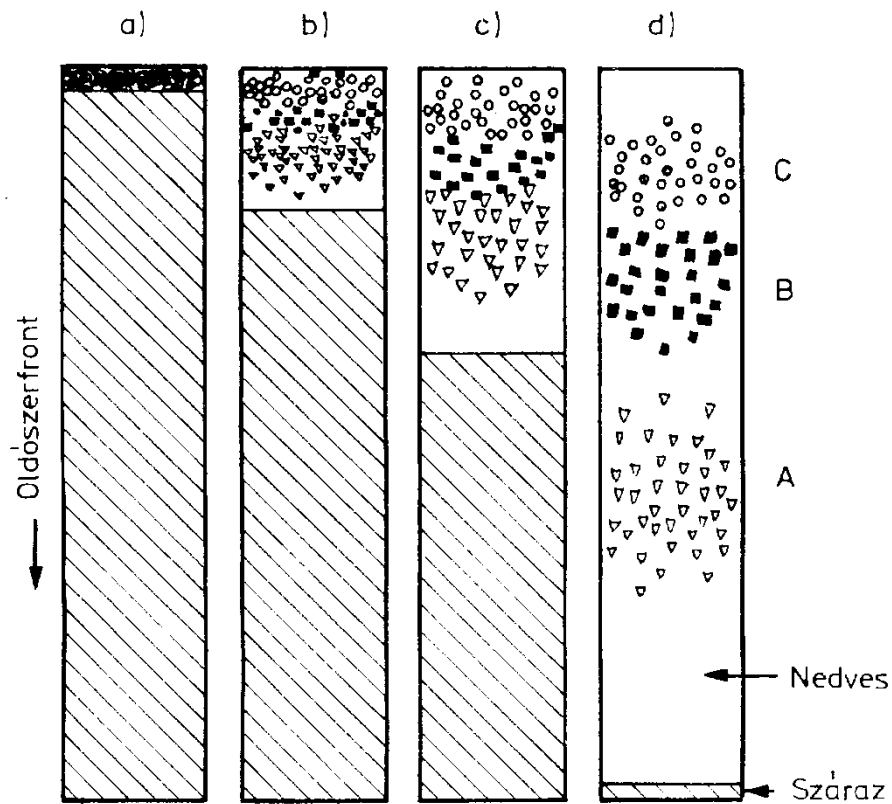
➤ Elúciós

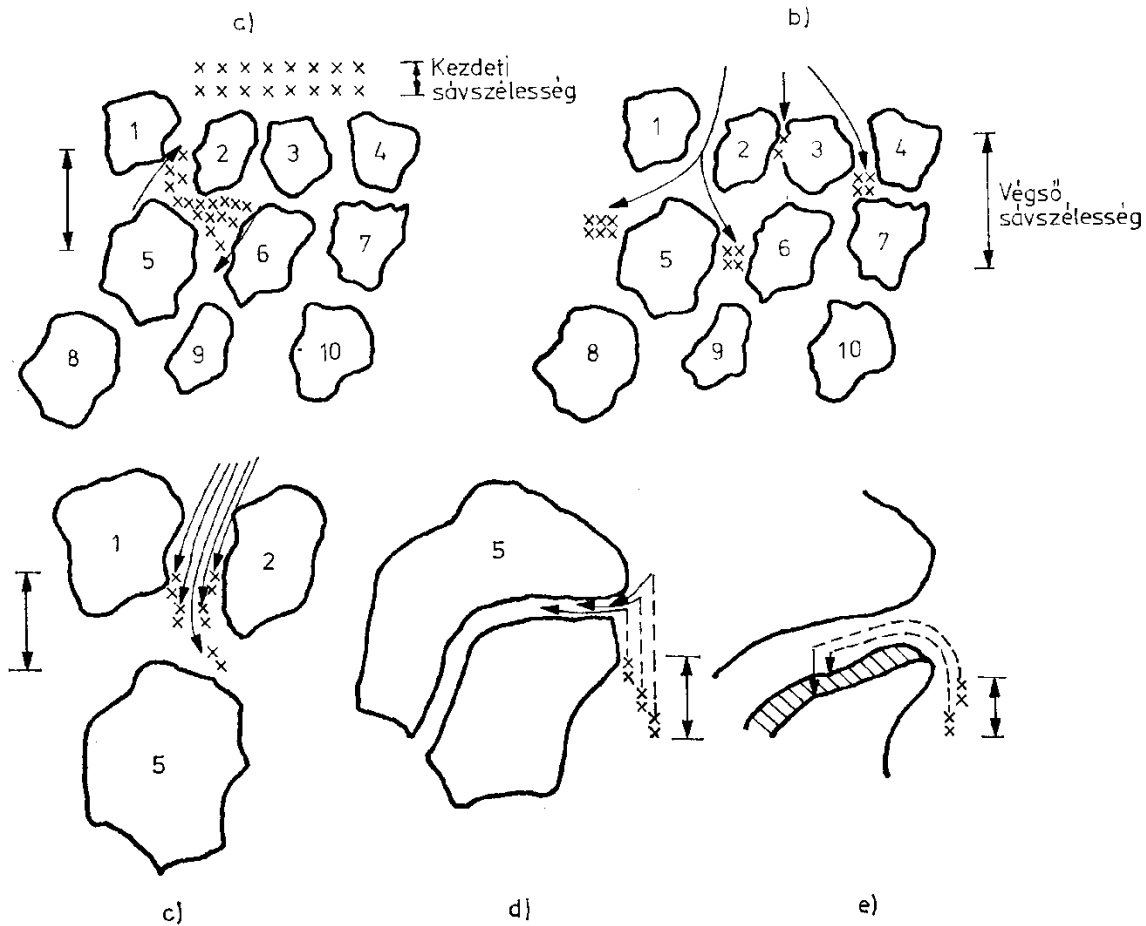
➤ Kiszorításos

A kromatográfiás folyamat

A kromatográfiás sáv szélesedés és okai

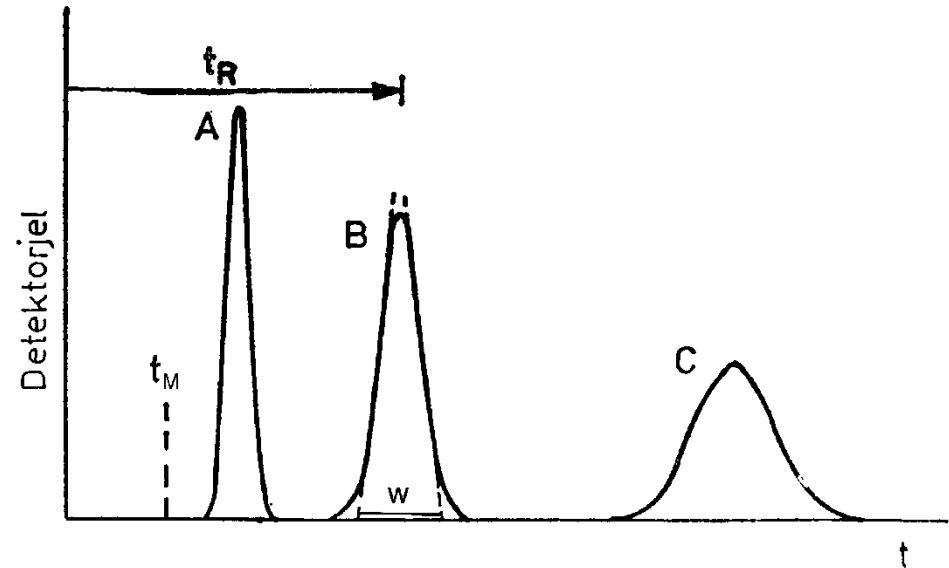
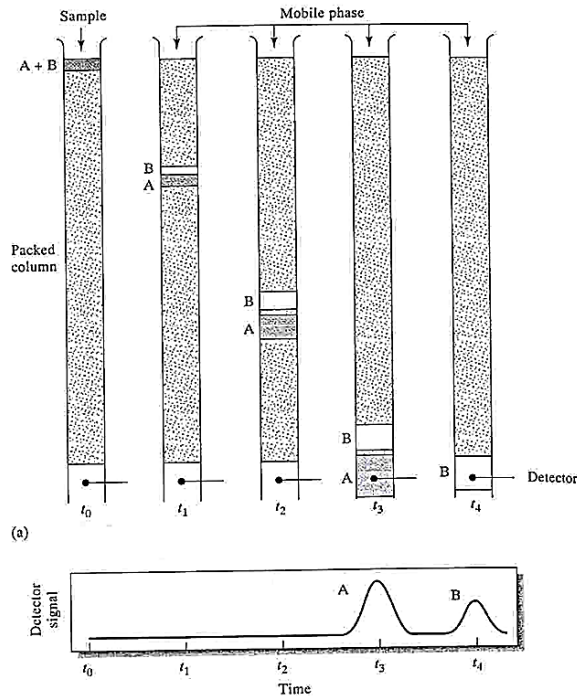

a-b) Longitudinális diffúzió

c-d) Anyagátadási gátlás a mozgófázisban

e) Anyagátadási gátlás az állófázisban

A kromatogram

t_R = retenciós idő t_M = az eluens retenciós ideje
 $t_R - t_M$ = az állófázisban eltöltött idő w = sávszélesség

A kromatogram

Retenciós térfogat: $V_R = t_R v$

Holttérfogat: $V_M = t_M v$

v = térfogati áramlási sebesség

retenciós faktor: $k' = \frac{n_S}{n_M} = \frac{t_R - t_M}{t_M} = \frac{V_R - V_M}{V_M}$
(kapacitásarány)

n_S = anyagmennyiség az állófázisban

n_M = anyagmennyiség a mozgófázisban

Az elválasztás hatékonysága

Elméleti tányérmagasság (HETP vagy H):

Az oszlop azon hossza amelyben a kvázi megoszlási egyensúly a két fázis között beáll (tényleges NEM alakul ki)

Elméleti tányérszám (N): $N = L/H$ (L = kolonnahossz)

Hatékony oszlop: H kicsi, N nagy

$$N = 16 \left(\frac{t_R}{W} \right)^2$$

$$N = 5,54 \left(\frac{t_R}{W_{1/2}} \right)^2$$

Kis H , keskeny csúcsok, jobb elválasztás

Az elválasztás hatékonysága

H értéke függ:

- Az állófázis szemcsemérete (d , átmérő)
- Az eluens áramlási sebessége (u)
- A minta álló- és mozgófázisbeli (D_S) és (D_M) diffúziós koefficiensei

Örvénydiffúzió: $f(d)$

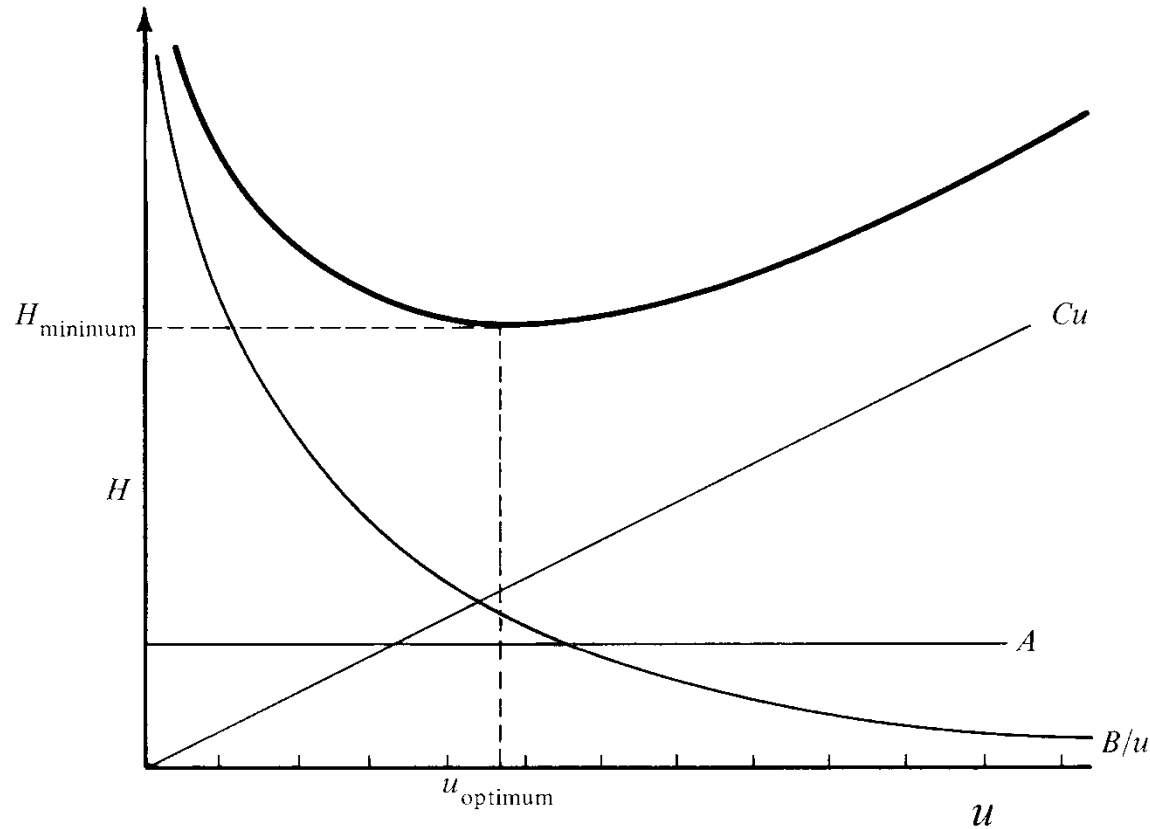
Longitudinális diffúzió: $f(D_M, 1/u)$

Anyagátadás a mozgófázisban: $f(d^2, D_M, u)$

Anyagátadás az állófázisban : $f(d^2, D_S, u)$

Az elválasztás hatékonysága

van Deemter egyenlet: $H = A + B/u + Cu$

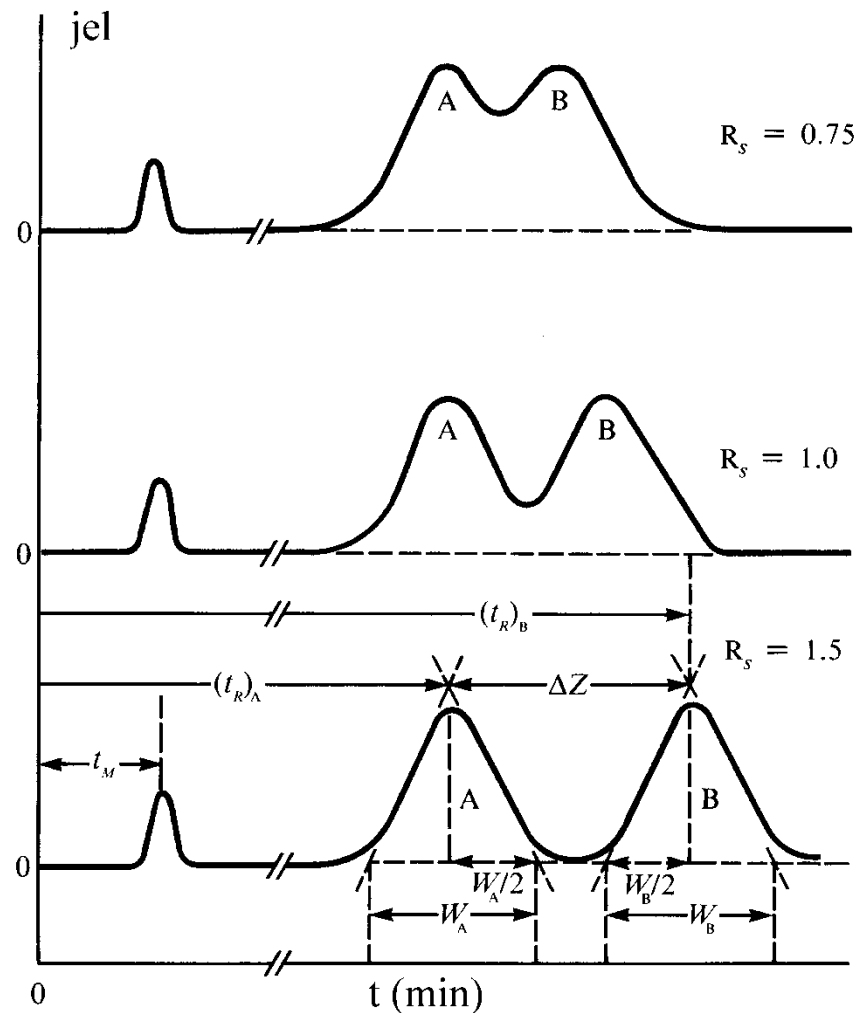
Optimális áramlási sebesség – H értéke minimális

Felbontás (R)

Az 1 és 2 mintakomponensek relatív elválasztásának mértéke

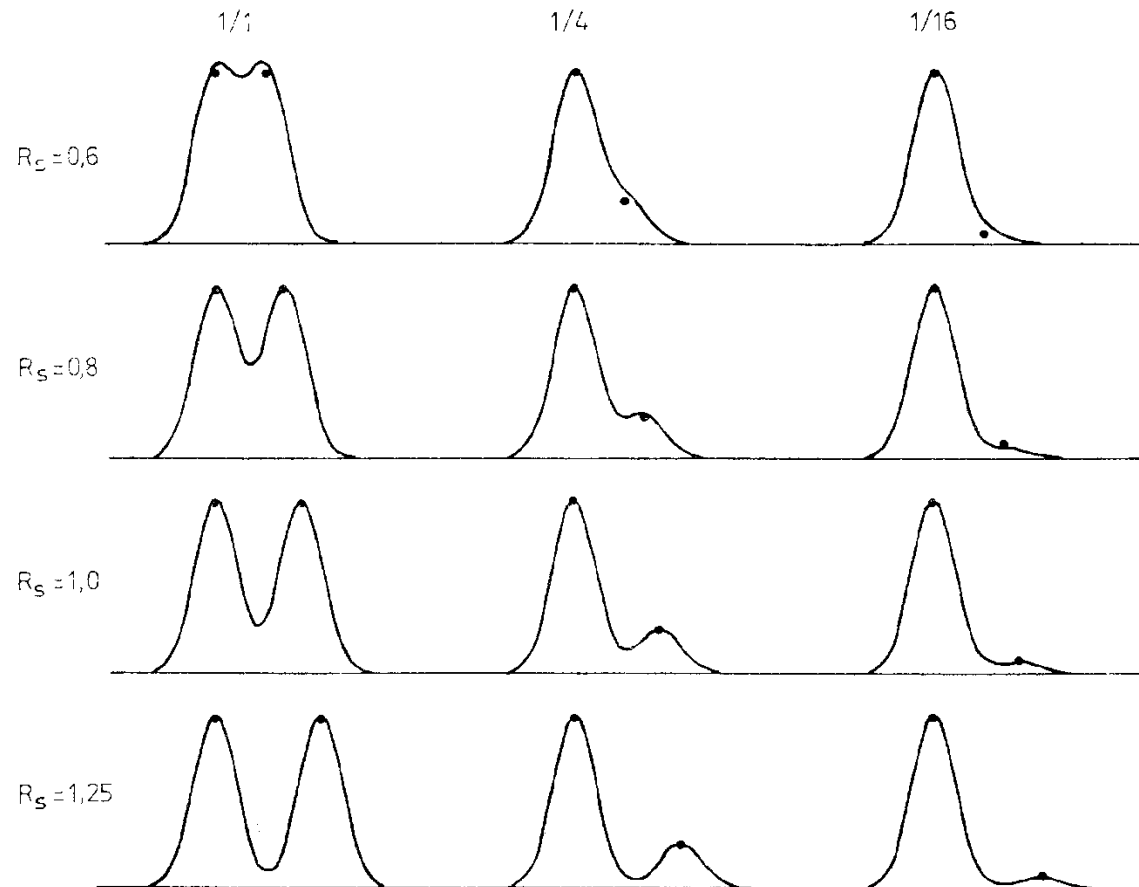
$$R = \frac{t_{R_2} - t_{R_1}}{0,5(w_1 + w_2)}$$

t_R retenciós idő
 w sávszélesedés

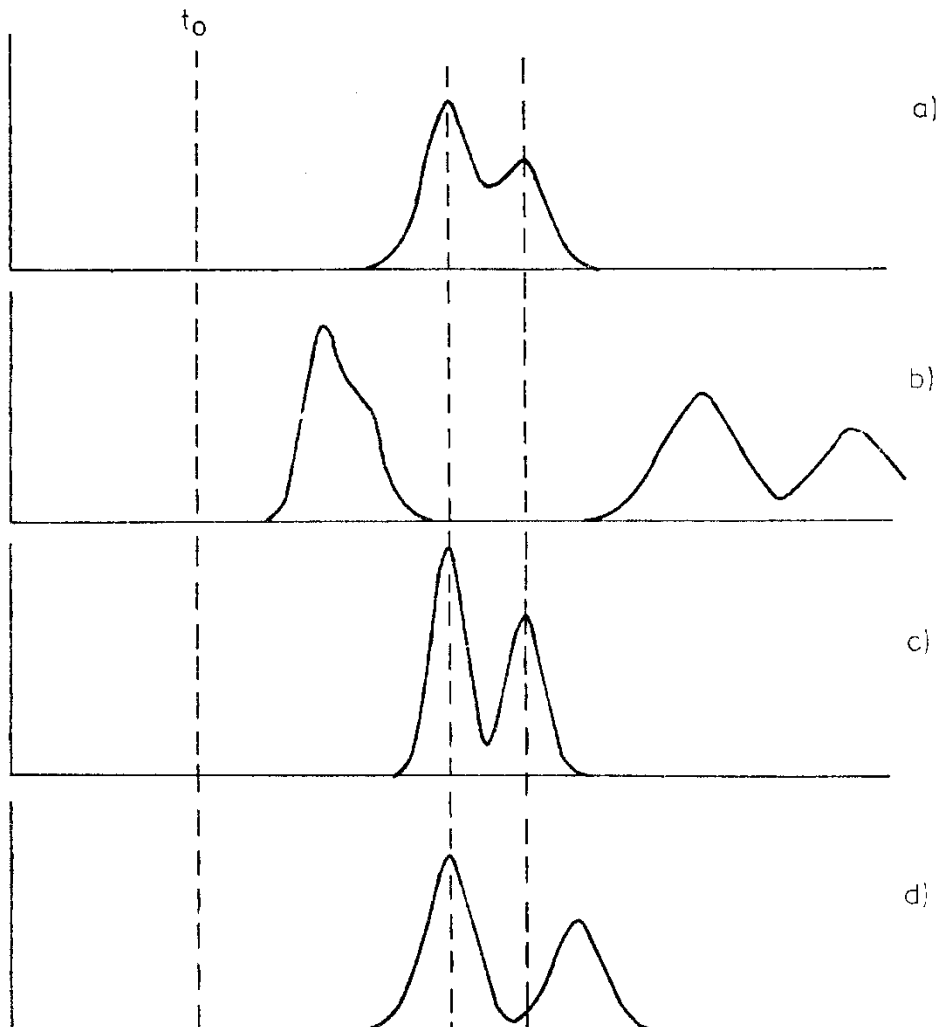

Felbontás (R)

$R = 1,0$ esetén az átfedés mértéke 2 %;   jó elválasztás: $R \geq 1,5$

Felbontás javítása

a)

a) kiindulás

b)

b) k' változtatása az eluens oldószererősségével

c)

c) N növelése az oszlop hosszával az áramlási sebességgel, töltettel

d)

d) $k_{1,2}$ szelektivitási faktoral (az 1 és 2 komponensek retenciós faktorainak a hányadosa)